

Плавт Тит Макцій

Біографія

Тит Макцій Плавт — найзначніший римський комедіограф. Він народився в Умбрії (середина III ст.— 184 р.до н.е.). Про його життя немає достовірних відомостей. Авл Геллі, римський письменник II ст. н.е., в своєму творі "Аттические ночи" писав, що Плавт спочатку працював у театрі, потім зайнявся торгівлею, але "втратив на торгівлі всі гроші, накопичені під час роботи в театрі, повернувся бідняком до Рима і в пошуках засобів до існування найнявся до МУКОМОЛ перевертати млинові жорна ". Може бути, ці відомості і не зовсім вірні, але що Плавт обертався в гущі народних мас, знав їхнє життя, відчувається у всіх його комедіях.

Творчість Плавта носить плебейський характер, воно тісно пов'язане з традиціями народного італійського театру, з його споконвічними улюбленими жанрами — ателланой, фесценніни, мімами. Недарма Горацій в "Посланнях" порівнював деякі персонажі Плавта з однією з масок аттеллани, з Доссеном. Можливо, що і саме ім'я Плавта — Макцій — було пов'язано з назвою одного з гротескних персонажів аттеллани — Макк (Maccus), роль якого, ймовірно, і виконував комедіограф, граючи в низовому італійському театрі.

Плавту приписували близько 130 комедій, але в I в. до н.е. відомий римський учений і знавець літератури Варрон виділив із цієї кількості 21 комедію, вважаючи їх справді плавтовськими, і ці комедії дійшли до нас. Найбільш популярні з них "Скарб" (або "Горщик"), "Куркулион" (або "Витівки парасита"), "Менехми" (або "Близнюки"), "хвалькуватий воїн", "Псевдол" (або "Раб-ошуканець"), "Бранці" і "Амфітріон".

Точно датувати комедії Плавта неможливо, тому що для цього немає даних. Так, наприклад, із зазначених вище комедій лише "Псевдол" (або "Раб-ошуканець") має точну дату постановки. З дидаскалами (відомості про постановках) відомо, що ця комедія була поставлена в 191 р на Мегалесійських іграх, що проводяться в зв'язку з освяченням храму Фригійської Матері богів.

Плавт використовував сюжети новоаттичеської побутової комедії Діфіла, Демофіла, Филемона і Менандра, але не сюжети Арістофана, тому що його комедії були занадто політично гострі і проблеми, поставлені в них, чи не були актуальні для Риму III— II ст. до н.е. Сюжети ж побутової новоаттичеської комедії Плавт з успіхом використовував, посилюючи демократичну спрямованість, елемент грубуватого комізму, буфонади, надаючи їм специфічно римську забарвленість.

Дія комедій Плавта розгортається в грецьких містах або на узбережжі Малої Азії, герої їх — греки, але все ж глядачі відчували в цих комедіях биття римської життя, співзвучність поставлених у них проблем із запитамі їхнього життя.

Романізація грецьких сюжетів позначається в тому, що Плавт часто вносить в свої комедії риси римського укладу життя, римської культури, римського суду, римського самоврядування. Так, він багато говорить про Преторії, едил, а це посадові особи

римського управління, а не грецького; про сенаті, куріях — це теж явища державного ладу Риму, а не Греції.

Він зображує патронат і клієнти — характерні явища соціального життя Риму, коли він став перетворюватися на велику середземноморську державу. У комедії "Менехми" один з Менехмов скаржиться на моду багатих римлян оточувати себе клієнтами:

Преглупий звичай і дуже прикрий
Завівся у нас: хто трохи познатнее,
Трохи хто повідно, має звичай
Клієнтів собі заводити, і побільше.
Чи не запитає спершу, хто хороший і хто поганий,
Так вигоди шукають швидше, ніж чесності, в цих клієнтів ...
До позовів схильні, хижі ці підступні люди.
Обман і лихварство —
Нажива для них, вічно в ябеда розум їх. (571-587, Артюшков.)

У комедії "Скарб" головний її герой Евкліон звинувачує раба-кухаря в порушенні старого римського закону XII таблиць, що забороняв носити холодну зброю в публічних місцях. У комедії "Шкатулка" божество допомоги каже, звертаючись до глядачів з такими словами, які явно відображають обстановку Пунічних воєн:

Прощайте ж
І перемагайте правдивою доблестю,
Як досі. Зберігайте всіх союзників,
Як старих, так і нових. держави міць
Підсилюйте мудрим керуванням.
Суперників битися і зі славою
Купуйте лаври; переможені
Пунійців понесуть нехай покарання (199-204).

Романізація грецьких сюжетів спостерігається і у внесенні Плавтом назв римських міст, імен римських богів, в зображенні римських національних звичаїв. Але творча самостійність Плавта позначалася в основному не в цих розкиданих в комедіях рисах римської життя, а в тому, що він брав з грецьких комедій сюжети, співзвучні з римської життям, і дозволяв в них проблеми, актуальні для свого суспільства. В епілозі комедії "Вакхіди" говориться, що "цього б ми на сцені не зображували, якби не сталося бачити в житті" (1208-1210).

Плавт здебільшого описує в своїх комедіях молодих купців, часто ведуть торгівлю в заморських краях, показує конфлікти дітей зі своїми батьками, які заважають їх особистому житті, конфлікти з звідниками, з рук яких треба вирвати коханих дівчат, з лихварями, у яких доводиться позичати гроші. У комедіях всюди відчувається жагуча ненависть Плавта до лихварів, близька до загальнонародної ненависті. Такий же гнів висловлює Плавт і по відношенню до звідникам — він ставить їх на одну дошку з лихварями, міняйлами. Особливо різко говорить про це один з улюблених героїв

Плавта, парасит Куркулион, в комедії "Витівки парасита".

У них [звідників] — одна мова, і тільки,
Щоб Клятви порушувати свої: чужих ви продаєте,
Чужим розпоряджаєтесь, чужим даєте волю.
За вас ніхто порукою, ви нікому порука.
По-моєму, серед людей вся своднічья порода
Точь-в-точь що мухи, комарі, клопи, і воші, і блохи.
Досада, тягар, зло для всіх, а користі жодної,
Хто чесний, той на площі не стане з вами поруч,
А якщо став, його звинувачують, бруднять, засуджують ...
Сюди я відношу і вас [лихварів, міняв], і ви цілком рівні їм.
Ті хоч у темряві ховаються, а ви на площу вийшли;
Ви мучите відсотками, вони розпустою гублять,
Законів багато через вас затверджено народом,
А ви все ламаєте: всюди знайдете щілинку,
Закон що окріп для вас — тоді, коли охолоне (485-510).

А раб Псевдол в комедії "Раб-ошуканець", що допомагає своєму молодому господареві вирвати з рук ненависного звідника кохану дівчину, з гнівом вигукує:

Де ви, юнаки, у розквіті років і сил, закохані
У жінок звідника? Чого б разом не зібрав вам
І від цієї виразки весь ваш небесний не звільнити народ? (201-204).

Найяскравіші образи в комедіях Плавта — це розумні, спритні, незвичайно енергійні раби. Вони допомагають своїм молодим господарям влаштувати їх особисте життя. Вони невичерпні в дотепності, від них так і пахнуть веселощами, вони на кожному кроці сиплють жартами. Взагалі в комедіях Плавта панує дух веселощів, оптимізму, жага до життя, бажання діяти, розчищати собі дорогу до щастя. Такий настрій було виразом загального тону соціальної обстановки Риму часу Плавта.

Римська республіка в кінці III і на початку II ст. до н.е. переживала небувалий економічний і політичний підйом. Закінчилася 2-я Пунічна війна, яку історик Тит Лівій назвав "найтяжчим і найнебезпечнішим випробуванням в долях римського народу". А після сирійської війни (192-188 рр.) Рим став повним господарем східного Середземномор'я. Захоплення територій, переможні війни викликали найсильніший приплив рабів і посилювали римську торгівлю. Це призводило до збагачення аристократії і верхівки плебсу. У Римі бурхливо розвивалися товарно-грошові відносини, але ще не виступали з усією різкістю ті соціальні протиріччя, які стануть характерними в I в. до н.е. і приведуть до запеклих громадянських воєн. Орієнтуючись головним чином на плебейські маси, Плавт в своїх комедіях ставив питання, актуальні для плебсу, і розмовляв зі своїми глядачами мовою, близькою йому. Його основні персонажі гротескні, їх риси гіперболічність, в комедіях багато буфонади, багато комічних звернень безпосередньо до глядачів; мова героїв вражає великою кількістю гострих жартів, грою слів, масою просторічних виразів, веселих *qui pro quo*, коли герої

не розуміють один одного. Все це і надає надзвичайну жвавість комедії Плавта, вносить "італійський оцет" на противагу "аттичної солі" грецьких комедій. Недарма римський вчений-філолог Варрон (I ст. До н.е.), який вивчав комедії Плавта і склав їх класифікацію, цілком згоден з думкою старого граматика Елія Стілон (кінець II ст.), Що "самі музи користувалися б мовою Плавта, якщо захотіли говорити по-латині".

Надзвичайно характерна і ритміка комедій Плавта. Адже новоаттическа комедія зазвичай користувалася шестистопним ямбом і восьмистопним хорі. У Плавта ж часто шестистопного розмовний ямб змінюється семистопним хорі або швидким восьмистопним анапестом. Зазвичай ці ритми виконувалися під акомпанемент флейти. В особливо ліричних місцях герої комедії Плавта виступають вокально, вони виконують пісні — кантики, як їх називали по-латині. Хору в комедіях Плавта, як і в новаттичеськой комедії, немає. Всім характером своїх комедій, їх структурою, тоном, мовою театр Плавта тісно пов'язаний з традиціями римського народного низового театру, дітища італійських селян і ремісників.

Комедії Плавта важко датувати, так як тільки дві з них дійшли з точним зазначенням часу їх постановки. Тому немає можливості і говорити про динаміку творчого шляху цього знаменитого римського поета.